წელიწადი მეცხრე.—№ 453 პარასკევი, 13 დეკემბერი, 1874.

გაზეთის ფასი

Გაგზავნით: ერთი წლით—ექვსი მან., ნახევარი წლით—სამი მან., სამი თვით—ერთი მან. და ხუთმეტი შაური, ერთი თვით—სამი აბაზი.

წერილები ამ ადრესით უნდა გამოგზავნონ:
Въ Тифлисъ, въ редакцію газеты „ДРОЭБА“.

ხელის-მოწერა

Თფილისში: გაზეთის „დროების“ კანტორაში ქუთაისში: ანტ. ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში.

გაზეთი შემდეგი ადრესით უნდა დაიბაროს:
Въ Тифлисъ, въ контору газеты „ДРОЭБА“.

რედაქცია: ძველი ინსტიტუტის ქუჩაზედ, სოლომონ მირიმანოვის სახლებში. კანტორა: ივანოვის ბიბლიოთეკაში, სასახლის მეიდანზე, შაბუროვის სახლებში.

შ ი ნ ა ა რ ს ი:

საქართველო: ცრუ-მოძრწმუნოება და ჩვეულება,—წვრილი ამბები.— „დროების“ კორრესპონდენცია: თელავიდამ,—ბორიდამ.—რუსეთი: წვრილი ამბები.—შცხო ქვეყნები: საფრანგეთი,—ესპანია.—საქართველოს ცხოვრებიდამ: დაცით ნარინის მეფობა იმერეთში.—აისორ-ნესტორიანები.—ნარევი.—განცხადებანი.

ფელტონი: „მკვდრის სულის მოძებნა“—ლეონ დადიანისა.

საქართველო

ცრუ-მოძრწმუნოება და ჩვეულება

ვისაც კი განათლებულად მი ჩნია ჩვენში თავი, ვისაც ორიოდე ანბანი უ' წავლია, ყველა იმას ჰყვირის, რომ ჩვენი ხალხი ცრუ-მორწმუნე არისო, ბევრი ისეთი უხეირო და შეუსაბამო ჩვეულება აქვსო, რომელსაც ძირიანად ამოფხვრა და მოსპობა ეჭირებაო; თუ ეს ჩვეულებანი და ცრუ-მორწმუნოებანი არ მოისპო, ისე ჩვენი ხალხი განათლებისა და წარმატებისაკენ ნაბიჯს ვერ წასდგამსო.

ზოგი ამ გვარი ცრუ-მორწმუნოების მტერი ცრუ-განათლებული იქამდინ მიდის, რომ ბრძნულად ამტკიცებს, ქართული კაბის ჩაცმა და თავ-საკრავის დახურვა გაუნათლებლობის და ცრუ-მორწმუნოების ნიშანიაო.

ამისთანა აზრები ახლა მოდაშია.

და მოდის მიმდევარი ქართველობა მამრობითი და განსაკუთრებით დედრობითი სქესისა გულ-მოდგინეთ ასრულებს ამ მოდის მოთხოვნილებას: საჩქაროთ იხდის ქართულ თავხურავს, კაბას და ევროპიულად აცმაზება: ლეჩაქისა და თავ-საკრავის მაგიერ—შლიაპა, სარტყლის მაგიერ—კორსეტები, ჩვენებური ჩოხის ნაცვლად—რუსული სერთუკი, ქუდის მეგიერ—ჟურაშკა, ნაბდის მაგიერ—პალტო!

ყველა ძველებურ ჩვეულებას ვტოვებთ და ვითომც ახალს წესებს ვითვისებთ; მამაპაპური გმირული კეთილშობილების მაგიერ—ახალი, უფრო პრაქტიკული ხასიათები გვეჩნდება....

— ახალი დროება ამას თხოულობსო, ამბობენ.

შეიძლება ნუ ვიქნები, და ახალი დროება კი არა, ამას მხოლოთ ჩვენი მეტიჩრობა მოითხოვს.

ახალს დროებას თავის დღეში არ მოუთხოვნია და არც მოითხოვს, რომ მაინცა და მაინც ეს და ეს ტანთ-საცმელი ჩაიცვითო, რომ ძველი ხასიათები და ჩვეულება, რომელშიაც ცუდი და მაგნებელი არაფისთვის არა არის რა, გადააგდეთ და მათ ნაცვლად, რაც უნდა უმგვანესო იყოს, ახალი შემოიღეთო.

ახალი დროება თავის დღეში არ მოითხოვს, რომ ყველა ხალხებს ერთი და იგივე ტანთ-საცმელი, ერთი და იგივე ჩვეულება და ხასიათები უნდა ჰქონდესო.

ახალ დროებას, ახალ განათლებას ძალიან კარგათ ესმისთ — თუ რა მნიშვნელობა აქვს ყოველი ხალხისათვის იმათ განსაკუთრებულ ხასიათს, თვით ცრუ-მორწმუნოებასა და ცხოვრების წესსა.

იცით, რა დაამტკიცა ამ ახალმა დროებამ და სწავლამ?

ის, რომ ხალხი, რომელიც თავის განსაკუთრებულ ჩვეულებას, ხასიათს, ცხოვრებას, ერთის სიტყვით, თავის ნაციონალურ ხასიათს იცვლის და სტოვებს, ის ხალხი დაღუპულია, ის ერი მალე ამოიხოცება და გალღვება დედა მიწის ზურგზედაო.

ჩვენ არა ვართ თაყვანის-მცემელნი და დამცველნი ყველა იმ ცრუ-მორწმუნოებისა, რომელნიც ასე უხვად დარჩენილან საზოგადოთ ჩვენს ხალხში და განსაკუთრებით იმერეთში; რასაკვირველია, მკითხავებს და მარჩიელებს არ დავიცავთ, რომელნიც მდაბიო ხალხს ატყუებენ და აღატაკებენ.

მხოლოთ იმას ვამბობთ, რომ ხალხს თავის ხასიათი, თავის ჩვეულება, ფერი, ერთი სიტყვით, თავის საკუთარი სახე უნდა ჰქონდეს, რადგანაც იმათ მოსპობას არცერთი ნამდვილად განათლებული ხალხი არ ცდილობს.

რა დააშავა ჩვენებურმა ჩოხამ, ჩვენებურმა ახალუხმა, ქუდმა, თავ-საკრავმა? რითია სხვა თამაშობაზე ნაკლები ჩვენი ბურთაობა, ჭიდაობა, ფალავანდობა, ჯირითობა?

რითია დასაძრახისი ჩვენი ქართველობა, რომ ვიცვლებით, რომ სხვა ტომად გადაკეთება გვსურს?

ცვლილება გვჭირია, მაგრამ ისეთი კი არა, რომელიც თან ჩვენს გაუფერულობას, ჩვენს გაქრობას მოიტანს...

ს. მესხი

წასულ კვირას, დეკემბრის 8-ს, ახლად ამორჩეულ ქალაქის დეპუტატებს კრება ჰქონდათ, რომელზედაც ქალაქის მოთავე უნდა ამოერჩიათ. სამი კანდიდატი ამოჩნდა ამ საპატიო თანამდებობისათვის: ძველი მოთავე—თ. იაზონ თუმანოვი, ი. ნ. ხანჯიევი და კ. შ. მამაცოვი. თუმცა სხდომის თავს-მჯდომარემ კრებაში წაიკითხა თ. თუმანოვის წერილი, რომელშიაც თხოულობდა, რომ აქათ ვარ და განმათავისუფლეთ ქალაქის საზოგადო სამსახურიდგანაო; მაგრამ დეპუტატებმა მაინც უყარეს კენჭი და ხმის უმეტესობით ის შეიქნა ამორჩეული. (67 ხმაში თუმანოვს—41 თეთრი კენჭი ჰქონდა, ხანჯიევს—34 და მამაცოვს—26).

ამორჩევის შემდეგ კრებამ დეპუტაცია გაუგზავნა თუმანოვს სათხოვნელად, რომ აესრულებინა ქალაქის დეპუტატების სურვილი.

გუშინწინ არა-ჩვეულებრივი კრება იყო ქალაქის დეპუტატებისა და თავს-მჯდომარემ გამოაცხადა, რომ თ. თუმანოვი დათანხმდა და ჩვენი ქალაქის მოთავის თანამდებობა იკისრაო.

* * *

გაზეთს „ქავკაზში“ ამას წინათ უშველებელი ასოებით იყო დაბეჭდილი, რომ 17 ნოემბერს ყვირილიდამ ჭუთაისის რკინის გზის სტანციამდი ბელათის ქვა-ნახშირით მივიდა მატარებელიო.

მას აქეთ ამ გაზეთის მოწინავე სტატიების მკითხველებს (თუ კი მოიპოვებიან ამისთანა მკითხველები დედამიწაზე) მოსვენება არა აქვთ: ყოველს ნომერში სამ საჭვენიანი მოწინავე სტატია აბეჭდება, რომელშიაც მჭევრ-მეტყველურად ამკტიცებენ, რომ ქვა-ნახშირს დიდი მნიშვნელობა აქვს კაცობრიობის წარმატებაშიო, რომ ეს ბელათის ნახშირის პირველი ხმარება ეპოქას შეადგენს კავკასიის ცხოვრებაშიო და სხვა.

რათ არის გასაკვირველი, რომ ბელათის ქვა-ნახშირით 28 ვერსი გაიაროს რკინის გზის მატარებელმა? ბანა ეხლა აღმოჩნდა, რომ ტყიბულაში, ბელათთან და საზოგადოთ ოკრიბაში ქვა-ნახშირია და ქვა-ნახშირს იმ ნაირი თვისება აქვს, რომ წყალს აადუღებს და იმის ორთქლის ძალით მაშინები მოძრაობაში მოდიან?

* * *

უმაღლესად დამტკიცებულის სახელმწიფო რჩევის აზრით გადაწყდა, რომ, ლიფლანდიის, ესტლიანდიის და სტაეროპოლს გუბერნიებისა და აგრეთვე უუბანის და თერგის მაზრებს გარდა, ყველგან რუსეთში პადაროჟნები მოისპობა და ფოჩტის სტანციებს ბრძანება მოუვიდათ, რომ უპადაროჟნო მოგზაურებს მიეცესთ სტანციიდამ სამგზავროთ ცხენებიო.

* * *

დუშეთიდამ იწერებიან, რომ, იქაური უეზდის უფროსის თაოსნობით, ამ ქალაქში საქალებო შკოლა გაუხსნიათ; სწავლა ნოემბრის ცხრას დაწყებულა და პირველ დღესვე 35 შაგირდს შეუყრია თავი.

იმ პირთა, რომელნიც შკოლას თანაუგრძნობენ და იმის წარმატებისათვის ზრუნავენ, შკოლის საპატიო მზრუნველად ე. ა. ზუბალოვისა ამორჩევით და მზრუნველი რჩევის წევრებად: ნ. ბ. ჭილაევისა, მ. მ. ბურსკისა, ს. ა. ჩიგიანისა და ი. ე. ზუბალოვი.

ფელტონი

მკვდრის სულის მოძებნა

ჩვენის ქვეყნის სხვა და სხვა სადღესასწაულო ჩვეულებანი გვიმტკიცებენ, რომ ჩვენი ხალხი ბევრჯერ ყოფილა სხვა და სხვა სარწმუნოების გაელენის ქვეშ: კერპთ, ცეცხლთ-თაყვანისცემის, მაჰმადიანის და შემდეგ ქრისტიანობისა. დღეს კი ამ სარწმუნოებების დამახინჯებულ ლიტონიებს სხვა და სხვა კუთხეებში შეუფარავთ თავი და არ იკარგებიან. სამეგრელოს ერთს სოფელში ერთი ძლიერ ახირებული ჩვეულებაა: „მკვდრის სულის მოძებნა,“ რომელსაც მდიდრები ასრულებენ ერთის წლის შემდეგ მიცვალებულის დამარხვისა და ღარიბები კი ოთხისა.

15 ნოემბერს ამ 1874 წლისას მე დავესწარი ამ ჩვეულების ასრულებას: დაჰფინეს საფლავზედ ნიშანი, იტირეს დილიდამ შუადღემდე ძველი მკვდარი, შემდეგ მობრუნდენ ოჯახში და უწყალოდ დასწყვიტეს პირუტყვები. რადგანაც მიცვალებული ქალი იყო, ამისათვის მხოლოდ დედლები. ნეზვები და ზროხები დაუკლეს და თუ კაცი ყოფილიყო, მაშინ კი მამლებს, ვერძებს და ხარებს დაუკლიდენ, სქესის შეფერებით.

როდესაც მოწია მოხსენების დრომ, დასხდენ ერთად ქალები და კაცები და მღედელს, როგორც სულის მოხსენებაში თავ-კაცს, პირველი ადგილი დაუთმეს. პირველი არჩივი (ულუფა) იმას მიართვეს და აქ მჯდომა ხალხმაც ჩვეულებისა მებრ დასცა კიჟინა. მღედელი წამოდგა და მოჰყვა:

—შვილებო, ხომ იცით, რასაც მე დღეს აქ შევსჭამ, ის იქ იმ თქვენს მკვდარს მოუა. აქ თუ გამაძღებთ, ისიც იქ გაძღება და თუ არა და—არა!..

—ჰი ბატონო, ეგ ცხადია! მუბნებოდა ჭირის-უფალი. შენ თუ ეღარ გაგაძღეთ და მაშინ სულ არა ეყოფილვართ რა!

— იმედია, რომ მარტო ერთს ულუფას არ დააჯერებთ იმ თქვენს მკედარს; გული შეგტკივათ, და თუ გინდათ, რომ გამოეზოგოს, მეც აქ გამოსაზოგაი მიბოძეთ!

— ჰი ბატონო! ეუბნება მასპინძელი.

და მიართმევენ ამოსარჩევათ მთელად მოხარშულ ხორცს. მღედელი სიამოვნებით არჩევს და ალაგებს ხვირჯინში და თანაც თვალით ანიშნებს დიაკონს: „გასჭიმეო!“ მიაქვს შემხობილი ძროხის თეძო, ორივე წინა ბეჭი, გულ-ღვიძლი და თავი; ამასთანც რამოდენიმე ცხრა-პური, მისის შესაბამის ღვინით. ეს რომ გაათავა, მერე იჯრის საყოფს მიჰყო ხელი და იქაც იჯერა გული, ასეთ ასეთი ყანწები დააყოლა ზედ, რომ ჩინებულათ გამოიბრუშა.

ხალხი გულმოსული უყურებდა მღედელსა და თანაც ჩურჩულობენ; „ეს რა სვეი რამ მოგვიდა! ამის გაძღომას რომ არა ეშველა რა!—არ გეზოგავს, მაგრამ ნუღარც ჩვენ დაგზოგავთ მოხსენების დროს და „ალილოია-თალილოიას“ თქმის დროს, ერთი კარგათ გულის ჯავრი ამოვიყაროთ მაგაზე!“

ამ პირობას მუქარით აძლევენ ერთმანერთს. აღგა მასპინძელი, ე. ი. ჭირის-უფალი, და მიუბრუნდა ხალხს:

— ქრისტიანებო, ჩემო მოკეთილებო, აბა თქვენ იცით, თუ როგორ გამოძღებით, რომ ის საბრალო იქ მშიერი არ დამირჩინოთ; ღვინოც მალ-მალე დააყოლეთ ხოლმე, რომ გულზედ არ დაგადგესთ საჭმელი და იქ იმას არ ასლოკინოს, ცოდვაა!..

ამ სიტყვის შემდეგ მისცეს თვითოეულს იქ მყოფთაგანს ანთებული ჩხირის სანთელი, მოიტანეს კეცით ნაკვერცხალი და ზედ ყველა აქ მყოფთაგანი საკმეველს აყრიდა. ბოლოს როდესაც შეიდენ კარგათ სიამეში, მოჰყვენ „ალილოიას“; ეს „ალილოია-თალილოია“ სულის შენდობის ლოცვაა. ერთი ვინმე სათვალავს იტყვის და სხვები, ბანათ მოსძახებენ ამ გვარად: „ალილოია! თალილოია! ბანსვენებისა სული მისია!.. ღმერ-

***

გაზეთს „კავკაზს“ გაუგონია, რომ შოთის ხიდი მალე მზათ იქნებაო. შიცრები არის გაწყობილი და სალდათები ეხლაც გადიან ზედაო. სანატრელია, რომ ეს „მალე“ ზოგიერთების „მალე“ არ შეიქნეს, რომელიც ხანდისხან რამდენსამე წელიწადს ელოდება. ამ ხიდის უქონლობა ძალიან აეწროებს რკინის გზით შოთში მიმსელელთ და იქიდამ წამომსელელ მოგზაურებს...

***

შოთიდამ გვატყობინებენ, რომ ამას წინათ ადრინდელ მუთაისის გუბერნატორს, გრ. ლევაშოვს, გაუვლია იქ, როდესაც რუსეთში მიდიოდა, და ზოგიერთი იქაური მცხოვრებლები შეკრებილან, რკინის გზაზე მისულან და დიდის ალტაცებით გაუცილებიათ...

***

ქახეთიდამ მოგვიყიდა ამბავი, რომ სოფ. ენისელის მცხოვრებლებს სასოფლო ბანკის გამართვა განუზრახავთ. ამ ჟამად 3,000 მანეთამდი არის მოგროვებულიო, ზოგი ხელის-მოწერით და ზოგი გლეხებს იმ ფულებიდამ შემოუტანიათ, რომელიც გზებზე მუშაობისთვის ერგებოდათო. ამასთანავე გვაცნობებს, რომ გლეხებს პირობა დაუდვიათ, რომ შემდეგშიაც რაც ამ გზების მუშაობიდამ ფული გვერგება, ისიც ამ ბანკისთვის შეგვიწირავთო.

***

შფ. ი. ჯაყელი შემდეგ საგულისხმო ამბავს გვწერს ოზურგეთიდამ:

არსად არ მიდის ვაჭრობის საქმე ისე უწესოთ, როგორც ჩვენს პატარა ოზურგეთში. არავინ არ ვაჭრობს და ალებ-მიცემობს იმნაირის უზნეო და ცუდი საშუალებით, როგორც ოზურგეთის ვაჭარი. ერთს შემთხვევას გეტყვით: ერთმა მებატონემ ვაჭრისაგან 150 მანეთის საქონელი აიღო და მისცა ვალდებულობის ბარათი 15 დღის ვადით; გარდა ამ ბარათისა მისცა პირობის ქაღალდი, რომ გადაცილებულ დღეში გაძლიო ორ-ორი მანეთიო.

მას აქეთ გადის ეხლა სამი წელი. ვაჭარმა განაცხადა საჩივარი მსაჯულთან და დღეს გადაწყდა, რომ მებატონეს გადახდეს სასარგებლოდ ვაჭრისა 1560 მანეთი პირობის შეუსრულებლობისათვის და ამას გარდა ნასესხევი 150 მანეთი, სულ 1710 მანეთიო. ამ ფაქტს განმარტება არ ეჭირვება....

„დროების“ კორრესპონდენცია

თელავი, 28 ნოემბერს.

მოგეხსენებათ, რომ ამას წინათ აქ შესდგა აქაური მებატონეების საზოგადო ყრილობა თელავის საქალებო სასწაულებლის თაობაზედა. ბევრი ბაასი, სჯა და ყაყანი ჰქონდათ იმაზე — თუ როგორ უნდა იყოს ეს ხსენებული სასწაულებელი გამართული, რომ შაგირდი ქალები ჰსწავლას არ მოსცდნენ.

სხვათა შორის, ერთმა იმ საზოგადოებისაგანმა წარმოადგინა თავისი აზრი ამ სახით: „მე გიშოვნით იმისთანა კაცსაო, რომელიც მოგვცემს საზოგადოებას ხუთი ათას თუმანსაო (50,000 მან.) და ამ ფულის სარგებლით კარგათ შეინახება სასწაულებელიო; რადგანაც ზოგიერთს ჩვენ მებატონეთა არ გვაქვს ნიადაგ ფულის შოვნის ილაჯიო და ამის გამო ვერ შევასრულებთ ჩვენს პირობაებსაო, ამისათვის უმჯობესი იქნებაო, რომ იმ კაცს გამოვართვათ ის ფულიო და სარგებელში, ვისაც რა ღონის-ძიება გექონდეს: ჰურით, ღვინით და სხვით რითიმე სულადით ისე მივსცეთ ქმაყოფილებაო; და ამისთან უნდა მივსცეთ პირობის წერილიო, რომ ყოველთვისინ საღათ და ულაპარაკოთ ჩაჰბარდებოდეს ხოლმე!“

საზოგადოებამ თითქმის მოიწონა ეს აზრი და იმის გამოძიებას აღარ შეუდგნენ — თუ ბოლოს როგორ წაიდოდა საქმე და რა მოხდებოდა. ღმერთმა უშველოს იმ ეთრს საზოგადოების წევრთაგანს, რომელმაც ჩააშალა ეს აზრი. მაშინ ხომ ვერ ჰხედავდნენ იმ ფულის პატრონის მიზანს,—საქმე მაშინ იქნებოდა, როდესაც გასპარა და მელქუა მიეიდოდნენ ჩვენს მებატონეებთან: „აბა, კულუხი უნდა მოგვსცეთო!“

შემდეგ ასე გადასწყვიტეს, რომ ყველამ ოთხ-ოთხი მანეთი უნდა შეიტანოთ ამ სასწაულებლის სასარგებლოთ, ამათ რიცხვში საწყალ ქვრივ-ობრებმაც, თორემ საზოგადოებაში ხმა აღარ ექნებათო.

ამ ნაირად საზოგადოების ხარჯზედ ოცმა ქალმა უნდა შეასრულოს სასწაულებელში კურსი, ათი იქნება თელავის მაზრისა და ათიც სილნაღიდამ; სამიც, მგონია, სახელმწიფო ხარჯზედ არიან მიღებულნი, და დანარჩენი ქალები თავიანთის ხარჯით იქნებიან, რამდენიც კი მოთავსდებიან სასწაულებელში.

ოცი ქალის მიღება გახლავსთ კენჭის ყრით და წარმოიდგინეთ, რომ კენჭიც იმ ქალებს ერგებათ ხოლმე, რომლების მშობლებსაც საკუთარის ხარჯითაც კარგათ შეუძლიათ თავიანთი ქალების აღზრდა, და საცოდავი ქვრივ-ობრები და ღარიბები კი უკენჭოთ რჩებიან. სახეში ვიქონიოთ, რომ ფული კი ერთმევათ იმათაც, და რომლებიც თავ-თავიანთ დროზედ ვერ შეიტანენ ხოლმე, საფენს ანუ სხვა რიგად სახლის აეკეთებინებას გაუყიდიან ანუ დაუგირავებენ დუქანშია.

ამისათვისაც მთელს მაზრაში გახლავსთ შინაგანი განხეთქილება და ერთი წყეველა და ქოლეა ქვრივებისაგან. რადგანაც ამ გვარი საზოგადო საქმეები საერთო კეთილმდგომარეობისა და განათლებისათვის არის დაწყებული, ამისთვის, ჩემის აზრით, უმჯობესი იქნებოდა, რომ ღარიბებისა მესამედი ნაწილი მაინც იყოს მიღებული მეკენჭეთ. თუ შეძლებულებმა ღარიბები არ გაიტანეს ზოგიერთს ამგვარ შემთხვევაშია, მაშ როგორ იქნება რომ ჩვენში საზოგადო კაეშირი იქნეს?

საზოგადოთ ასეა ჩვენში, რომ ყველა ამ გვარ საქმეებში და სხვაშიაც მხოლოდ მდიდრებსა აქვსთ ხოლმე ხმა, ასე ჰგონიათ, ქონება რომ აქვსთ, უთუოდ ჭკუაც დახელოვნებური ექნებათო! რატომ ისინიც არ უნდა იყვნენ ხოლმე საზოგადო მსჯელობაში მიწვეულნი?

ეს ხსენებული სასწაულებელი ენკენისთვის ოცამდის დაკეტილი გახლდათ და ხმაც იყო, ვითომც სამუდამოთაც ჰკეტავენო. ოთხსოთხს მანეთს კი დღესაცა ჰკრეფავენ პრისტაველები, როგორც ზემოთ ამისა გახლავსთ ნაჩვენები, იმ სახათ.

ბ. ბრემელი.

ბორი, 5 დეკემბერს.

ბორი ამ ჟამად ძალიან მიყუდრულია სიციეის გამო. აქაურ კრუჭოკს (როტონდას) სძინავს;—ხანდისხან ცხვრები თუ გაისეირნებენ იმის ბალკონზედ, თორემ არის ისე დაობლებული. სამი მხრით კიბეები ჯაერიანად შეყურებენ გამელელ-გამომველელებს, თითქო „რათ მემდურებით, მობრძანდით, გამხიარულდითო,“ ეპატიჟებიან, მაგრამ ყველა „დრო არა მაქვსო“, ეუბნება....

ცოტა ჯარის დაყენებამ გაამხიარულა აქაურები; განსაკუთრებით გასათხოვარმა ქალებმა გამოჰკიტეს თავლები. როგორც მოგეხსენებათ, ჯარს აფიცრები მოჰყვა და ქალების სალაპარაკო საგნათ გახდნენ. ვაჭრებს მოჰხვდა ღმერთმა. მარტო ფერისა და ჟუმარილის გაყიდვით გამდიდრდებიან...

მაგრამ ამასთან აქ გაძვირდა უკეთილფერო. ორ მანეთიან სახლს ხუთ მანეთად ვერ იშოვნით; კვერცხი, ხილი, ქათამი და სხვა ამისთანა რამეები ერთი ორად გაძვირდა.... ქარტის თამაში უუმაღლეს ხარისხამდი ასულა. ბარე ორი კნეინა იცემდა გუშინ წინ შუბლზე ხელს: თითო თუმანი წაეგოთ და თავს იწყეველიდნენ, თუ კვლავაც კარტი ხელში ავიღოთო.

მას აქეთ, რაც აზნაურებს გლეხები ჩამოერთვა, ამ შრომას გადჩეულ წოდების ბევრმა წევრმა, წინანდლური უდარდელი ცხოვრების გასაგრძნობად, ზოგან დააგირავა და ზოგან დაჰყიდა, რაც კი მამული და ქონება გააჩნდა.

მაგრამ მალე შემოელიათ და დარჩნენ რიყეზედ.—მას აქეთ ზოგიერთმა ჩვენმა აზნაურთაგანმა მიჰყო ხელი ისეთ მოქმედებას, რომლის მგზავსს წინეთ არ იკადრებდნენ. ზოგმა დაიწყო ქურდობა, რომელიც უამათოდაც ხშირია ჩვენში, განსაკუთრებით იმერეთში, ზოგმა—ცარცვა მგზავრებისა და სხ. დასამტკიცებლად ბევრი მაგალითია. ძველს ამბებს თავი დავანებოთ; მე მინდა ერთი ნამდვილი და უფრო ახალი მაგალითი მოგახსენოთ.

წარსულ კვირეებში ცხინვალის მახლობელ სოფელში, დღისით, გაუცარცვიათ ვიღაც აზნაურებს ოთხი ცხინვალელი ვაჭარი ურია, რომლებიც თურმე რუსეთში მიდიოდნენ სავაჭროთ. ქასპის სტანციამდი ცხენებით მიდიოდნენ, გზაში გადმოიღეს ცხენებიდამ და წაართვეს 2,500 თუმანი (?).

თეოფ. ქანდელაკი

რუსეთი

ოქტომბრის 28-ს პეტერბურგში წმ. გიორგის ჯვრის კავალერების დღესასწაული იყო. ხელმწიფეს იმპერატორის სასახლეში სადილი ყოფილა გამართული, რომელზედაც ბევრი წმ. გიორგის ჯვრის კავალერები ყოფილან მოწვეულნი და რომელზედაც ხელმწიფე იმპერატორს პირველი ტოსტი ბერმანიის იმპერატორის სადღეგრძელოთ მიუართმევია: „სადღეგრძელო იმპერატორის ვილჰელმისა, რომელიც საუკეთესო მეგობარია ჩემი და თან უძველესი კავალერი ჩვენი ორდენისაო!“ წარმოუთქვამს ხელმწიფეს.

***

თო, შენდო! შენდა შეიწყალე! სული მისია შეი!.. ერთმა, რომელიც, ეტყობა, შაირობაში გამოცდილი იყო, მოჰყვა:

„დამთერალი მოძღვარი, ეს ჩვენი მიქელი:
მუცლის კანი ასკდება, ლოყები აქვს წითელი,
ცალი ხელით ხორცსა სჭამს, ყანწზედ აქვს ცალი ხელი.
აქ რომ ეელარას ხედავს, სად ნახოს ის სოფელი.“

ხალხი (სიცილით):„ალილოია! თალილოია. განსვენებისა სული მისია. ღმერთო, შენდო! შენდა შეიწყალე სული მისია! შეი!..„

მღედელს ეწყინა ეს და უსაყვედურა ხალხს: შეილებო, „ალილოიაში“ სხვა დროს რომ კარგი შაირები იცოდით ჩემი საამო და მიცვალებულის სასარგებლო, დღეს რა გემართებათ? ჩემი გაკიცხვა მიცვალებულსაც კი ეწყინება! არ გრცხვენიათ? ჭირხვილია, შვილებო! სირცხვილია, რას ჩადიხართ? რასა სცოდამთ? პო! პო! პო! პო! პო!...“

ურს არ უგდებენ და მოშაირე ისევ ამბობს:

„ალილოია! თალილოია, განსვენებისა სული მისია!..
თუ კი შენ არ შეგრცხვება, ჩვენ რიღასი გვრცხვენია!..
ერთი ძროხა შესჭამე, მოინდომე ძღვენია...
სვავივით სჭამ, ბატივით სვამ, ხარხა დაგიფჩენია.
ჩხირის სანთლით წვერს ირუჯავ, როგორ არა გრცხვენია?“

„ხალხი (ხარხარით): ღმერთო შენდო! შენდა შეიწყალე სული მისი, შეი!..

აქ მღედელსაც უნდა, რომ დაიწყოს, მაგრამ გულ-მოსულს, სიტყვას აღარ ანებებენ და ისევ მოშაირე ამბობს, ხალხისაგან წაქეზებული: ალილოია თალილოია!..

„ჩვენ მიქელის უხდება ხშირად ჩვენი სა-
კაცო (კუბო)
მკვდრისას ცოცხლის გაყოლა, ღარიბები
დაგვავსო.
არ გავს მღვდელს, არ გავს მგელს, ხელათ
უნდა გაპარსო;
უწეროება დაშენდება, აღარ გვეტყვის ზღა-
პარსო.“

ხალხი: ღმერთო შენდო, შეიწყალე სული მისი, შეი!... (მთვრალები ბარბაცებენ).

მღვდელი. (ძლივს ფეხებზედა მაგრდება, მუცელზედ ხელებს იტყაპუნებს, ეითომ სტეირის გუდააო და თვითონ მესტვირესავით) პიიპუ! პიპუ! პიპუ!.... პი..

„ახალ-ნაკურთხი მღვდელი ვარ, ამით შე-
ძენას ველია...
სიკვდილს შევსთხოვე, ჩემს მრევლში რომ
გამოიღოს ხელია.
გაუკითხავათ ბებრებთან ყმაწვილსაც მოს-
დოს ცელია,
მის შერჩენია სიმართლით, ულღეტად ეს სო-
ფელია,
დღეს რაც მხვდა, იმას ვჯერდები, ხვალ
უფრო მეტსაც ველია!“

ჰე, დიაკონო! აბა შენ იცი!. ბალობა... ბალობა!.. (ბარბაცებს). დიაკონი. აი აქაი ამინ!.. ქირი... კირილე... ისონ.., უუ!... უ!..

ხალხი (გულ მოსული). რაო? რაო? რა სთქვეს მაგათ?

— ხუცესო! თვარა შენი წყეველით არის, რომ ხალხი კვდება? ძარგი, რომ შეგვიტყვია. შაი შენს ტყავს, თუ დღეის იქით, ან ბებერი და ან ყმაწვილი მოგიკლავთ, ოთხში ამოგიღებთ და მერე შენ უფროსს მიგცემთ ხელში!“

აქ მოუათ ერთი აყალ-მაყალი და დაიდარაბა!.. შირისუფალი სიხარულით გადგება განზედ და იძახის: ღმერთო, შენს მადლს! ძარგი მოლხენაა! მგონი, უმადური არ დამრჩეს ჩემი მკვდარი!..

ასე გათავდა იმათი ლხინი და თითქმის დღე და ღამე იყრებოდა, რომ დაშორდნენ ერთმანეთს... დიდის და ერთხმიანის ღრიალით!.. „შენდო! შენდა შეიწყალე! ღმერთო შენდა! სული მისია! მიცვალების! შენდა შეი!... და სხვანი.

ლეონ შამეხის ძე დადიანი

„მოსკოვის უწყებებში“ სწერენ, რომ მმართებლობა ახალს კომისიას აწესებს, რომლის თავს-მჯდომარედ პალუევი იქნება და რომელმანც უმაღლესი სასწავლებლების წესდებები უნდა განიხილოს.

***

პეტერბურგის უნივერსიტეტის ერთი სტუდენტი, სახელად პოლკოტიცკი, ამას წინათ დამლოცველი უნახავთ თავის ოთახში. გაზეთები იწერებიან, ეს სტუდენტი ძალიან სიღარიბეში და გაჭირვებაში იყო სიკვდილის წინა ხანებშიო.

***

შანდრინსკის უეზდის ერობას მოლაპარაკება ჰქონია იმის თაობაზე, რომ ჩვენში მღვდლები ძალიან ცუდს მდგომარეობაში არიანო და ამის გამო მმართებლობას ეთხოვოთო, რომ იმათ ჯამაგირის მოსამატებელად ახალი გადასახადის დანიშვნის ნება მოგვეცესო. ეს საგანი ერობას ცალკე კომისიისათვის მიუნდვია განსახილველად.

***

ინჟინერის სასწავლებლის სტუდენტებს, თავის ღარიბი ამხანაგების სასარგებლოთ, ამას წინათ საღამო გაუმართავთ და, როგორც გაზეთებში იწერებიან, ამ საღამოს 4,500 მანეთი შემოსელიათ.

***

ერთს ესტლიანდიის მემამულეს ბარონ კორფს, ამის წინათ თავის ხარჯით შკოლა გაუმართავს, რომელშიაც ყველა საგნების სწავლა ესტურ ენაზედ არის. შკოლა 25 ღარიბი კაცის შვილებისთვის არის გახსნილი, შეძლებულებს კი წელიწადში 20 მანეთს ახდევინებენ.

***

ტოტემის უეზდის ერთი სოფლის გლეხებს ამას წინათ თავის ხარჯით საქალებო შკოლა გაუხსნიათ; გლეხებს ერთმანეთში პირობა დაუდვიათ, რომ რაც შემოსავალი გვექნება მუშაობიდამ მანეთზე ერთი კაპეიკი შკოლას შევსწიროთო. პირველ დღესვე, როდესაც გახსნილა შკოლა, 52 შაგირდს გამოუცხადებია სწავლის სურვილი.

ᲡᲐᲮᲔᲚᲛᲬᲘᲤᲝ ᲥᲕᲔᲧᲜᲔᲑᲘ

ᲡᲐᲤᲠᲐᲜᲒᲔᲗᲘ

როგორც ამას წინათ იყო წათქვამი, ვერსალის ნაციონალურს კრებაში ჯერ ჯერობით ისეთს საგნებზე არ იქნება სჯა, რომელთაც მაინცა და მაინც საფრანგეთისა და სხვა ქვეყნების ყურადღების მიპყრობა შეეძლოს. მარცხენა მხრის დეპუტატებს რამდენჯერმე ჰქონიათ კრება და თითქმის ერთხმად გარდაუწყვეტიათ, რომ ჯერ მმართებლობის ფორმაზე და საზოგადოთ შინაგან პოლიტიკაზე ხმას ნუ ამოიღებთ ნაციონალურ კრების სხდომებშიო; ჯერ კონსტიტუციურს კანონებზე ჩამოვარდეს სჯა და როდესაც ვერაფერს ვერ გაირიგებენ, ვერაფერს მკვიდრად ვერ დააწესებენ, მაშინ დარწმუნდება ყველა, რომ ეხლანდელ კრებას არაფრის გაკეთება არ შეუძლია და ჩვენს წინადადებას, რომ ეს ეხლანდელი კრება დაიშალოს, მაშინ უფრო მომეტებული საფუძველიც ექნება და საფრანგეთიც ჩვენს მხარეს დაიჭერსო.

როდესაც კონსტიტუციურ კანონებზე იქნება სჯა, მარცხენა მხარესაც მაშინ უნდა ხელ-ახლად შეიტანოს კრებაში ის წინადადება ქაზიმარ პერიესი, რომლის ძალითაც თხოულობს, რომ საფრანგეთში რესპუბლიკური მმართებლობა და ორი პალატა დაფუძნდეს.

არავის იმედი არ აქვს ეხლა საფრანგეთში, რომ ეხლანდელმა ნაციონალურმა კრებამ იანვრის დამლევის შემდეგ გასძლოს; მანამდი ყველანი დარწმუნდებიანო, ამბობენ, რომ ამ კრებას არაფრის საფუძველიანად დაწესება საფრანგეთში არ შეუძლიაო.

ᲔᲡᲞᲐᲜᲘᲐ

მადრიდიდამ იწერებიან ფრანცუზულ გაზეთში, რომ მარშალმა სერრანომ ჩრდილოეთის არმიის უფროსობა (სარდლობა) იკისრაო. რესპუბლიკურ გაზეთებში ამბობენ, რომ სერრანო, რაც ღონე აქვს, ეცდება, რომ მალე დაამშვიდობოს დონ-ქარლოსის მომხრეების აჯანყება.

მეორეს მხრით იწერებიან, რომ დონ-ქარლოსსა და 1868 წელს ესპანიის ტახტიდამ გადმობრძანებულ კოროლევას-ისაბელას—ერთმანეთში მოლაპარაკება აქვთო, უნდათ როგორმე შეერთდენ და მერე ერთად ებრძოლონ ეხლანდელ ესპანიის რესპუბლიკის მმართებლობასაო.

მაგრამ გარემოებიდამ სჩანს, რომ ბოლოს და ბოლოს გამარჯვება კიდევ სერრანოს მმართებლობას დარჩება. ეხლა საქმე მხოლოთ იმაშია, როგორც გაზეთებში იწერებიან, თუ, ამ გამარჯვებისა და მთელი ესპანიის ხელში ჩაგდების შემდეგ, როგორ იმოქმედებს სერრანო და საბოლოოთ როგორი მმართებლობის მხარეს დაიჭერს. შეუველიაო, ამბობენ, რომ ის რესპუბლიკელი არ არისო. მაგრამ ეხლა ესპანია ისეთს მდგომარეობაში იმყოფებაო, რომ თუ არ რესპუბლიკა, სხვა მმართებლობა იქ ფეხს ვერ მოიდგამსო.

ᲡᲐᲥᲐᲠᲗᲕᲔᲚᲝᲡ ᲪᲮᲝᲕᲠᲔᲑᲘᲓᲒᲐᲜ

სტატია VI

დავით ნარინის მეფობა იმერეთში

მეფე რუსუდანმა ისე იმეფა, რომ იმერეთს მისცა ცალკე მეფის ყოლის სურვილი. ამისა გამო 1259 წელს პირველად იმერეთი და ქართლ-კახეთი მეფით გაიყვნენ ერთმანეთისაგან. ამ წელს იმერეთში მეფედ გახდა რუსუდანის შვილი ნარინ დავითი, ქართლ-კახეთში დავით სოსლანი. თუმცა იმერეთსა და ქართლ-კახეთს ცალკე-ცალკე მეფეები ჰყვანდათ, მაგრამ ერთმანეთში ომი და უთანხმოება არ მოსდიოდათ.

მეფეები ორივენი ერთმანეთს პატივსა სცემდნენ; მაგრამ ქართლ-კახეთი მონგოლებს ემორჩილებოდა, იმერეთი კი არა. მონგოლებს ლიხის მთაზე გადასელა ეძნელებოდათ, ამისათვის იმერეთი თავისუფალი იყო და სცხოვრებდა კეთილად. ნარინ დავითი ალარ ეკარებოდა მონგოლებს. ის იყო ტანით თხელი და ზომიერი, ფერით ჰაეროვანი და მშვენიერი, თმითა თხელი, ფეხმალი, გამოჩენილი მონადირე, ენა ტკბილი და სიტყვიერი, უხვი და მდაბალი, კარგი მარჯვე ცხენოსანი, ლაშქრობაში გამგონე, სამართლის მოქმედი და სიმდიდრის შემკრებილი,—ასრე აღწერს ამ მეფეს „ქართლის ცხოვრება“ და მეც ვერწმუნები იმას, ამისთვის რომ ეს ყველაფერი იმის მოქმედებიდგანაც კარგაც სჩანს. 33 წლის განმავლობაში იმან რიგიანად იმეფა სამეფოში პირველი კაცი იყო Ოტნე Დადიანი, კაცი წარჩინებული და ჭკუიანი, ჰქონდა პორტფელი პირველი ნაზირ-ვეზირობისა. ამას ისრე კარგათ მიჰყვედა სამეფო საქმე, რომ ნარინ დავითის მეფობის დროს სამეგრელოში ქურდი არსად მოიპოვებოდა. 392 ქაბადონზე „ქართლის ცხოვრება“ ამბობს:

„რამეთუ იყო ესე ბედიანი დადიანი კაცი წარჩინებული ყოველითა ზნითა, უხვი უმეტეს ყოველთა კაცთა, სრული გონიერებით; ამან დააწყენა ოდიში, რომელ მპარავნი და ძვირის მოქმედნი არა იპოვებოდეს.“

მაგრამ იმერეთის მეფე დავით ნარინი მარტო იმერეთის დამშვიდებით არ იყო კარგი. იმას კარგი პოლიტიკური გამჭრიახობაცა ჰქონდა. იმან შეირთო ცოლად საბერძნეთის პრინცესა და იმით სახელი მეფობისა უფრო გაიდიდა. ამის გამო ბერძნები და მცირე აზიის მეფეები პატივსა სცემდნენ და კაცად აგდებდნენ; ამით ის სარგებლობდა და მონგოლებს მარჯვე დროს მტრობდა. 1268 წელს ჩინგიზ-ყაენის ერთი ნათესავი, სახელად თენგუთარი, გაუდგა სპარსეთის აბაღა ყაენს.

მაგრამ შეთქმულობა აბაღამ გაიგო და ანაზდად დაეცა თენგუთარს და დაამარცხა. ის გამოიქცა აჭარაში და აქედგან სთხოვა დავითს შემწეობა. დავითმა სიხარულით დაიჭირა იმისა მხარე და მოიწვია ჭუთაისში, თენგუთარი აქ დიდხანს დარჩა. ამ დროს განმალობაში მეფე დავით ნარინი ძალიან დიდის პატივით ეპყრობოდა იმას. ჭუთაისში შემოსვლის დღეს იმან ძალიან დიდი ზეიმი და ნადიმი გაუმზადა:

„ხუთასი ზროხა მოხარშული დაუდგა და ლაშქრისა გამოსაზრდელად მასვე დღესა ცხენი ექვსასი, ზროხა ათას ხუთასი, ცხვარი ორი ათასი, რომლისათვის დიდად განკვირდეს თენგუთარი და მისი ლაშქარი.“ იხ. ქარ. ცხ. 405 კ.

ამ საბით დავით ნარინი რომ თენგუთარს პატივს უყოფდა, ამისი ცოლი კიდე, ასული სპარსეთის იმპერატორის მიხაილ პალეოლოღისა, პატივსა სცემდა თენგუთარის ცოლს და ისრე გაუშინაურდნენ და მიენდვნენ ერთმანეთს, რომ მეფე დავითი და მისი მეუღლე ზედი-ზედ მიდიოდნენ თენგუთართან და რჩევას აძლევდნენ.

აბაღა ყაენს დავითისაგან ამ გვარად მფარველობისა და თავშეხიზნების მიცემა იმის მტრისთვის ძალიან სწყენდა, მაგრამ ვერ უბედამდა ომს, რადგან ამ დროს მონგოლები ერთმანეთის მტრობით ძლიერ არეულნი იყვნენ. ჭკუიანი დავით სარგებლობდა იმათის შინაურულის განხეთქილებით, და აღგრზნებდა იმათ შორის უფრო უდიდესად შფოთის ცეცხლსა.

1271 წელს თურანის ბარახა ყაენმა, თენგუთარის ძმამ, გამოუცხადა სპარსეთის ყაენს აბაღას ომი, აბაღამ წაიყვანა სპარსეთისა და ალმოსაველეთის საქართველოს ჯარები ქასპიის ზღვის პირზე და შეება ბარახა ყაენს. ამ ომში ქართველები, როგორც სხვამის, ავანგარდს შეადგენდნენ, და თუმცა აბაღამ იმათ უთხრა, რომ ჯიქმოთ ომი არ დაუწყოთ, მაგრამ ქართველებმა მტერი რომ იხილეს, უკან არ დაბრუნდნენ, შეებნენ და ძლიერ დაამარცხეს. აბაღამ რომ შეიტყო, ძლიერ ეწყინა, რომ იმის ბრძანების წინააღმდეგ მოიქცნენ. ქართველებმა აუხსნეს, რომ ჩვენ ჩვეულობა არა გვაქვსო, რომ მტერი ეიხილოთ და უკან დავბრუნდეთო. ამ გვარი ჩვეულება აბაღამ საბუთად მიიღო და ქართველებს არამც თუ ალარ გაუწყრა, არამედ კიდეცაც აქო ვაჟკაცობისათვის და დასაჩუქრა.

ამ დროს აბაღას სპარსეთიდგან განშორებით ისარგებლა დავით ნარინმა, ხელ-მეორეთ აამხედრა თენგუთარი და თულაქ-დემური დე შეუსიეა ალმოსავლეთის საქართველოს იმ ნაწილებში, საცა იყვნენ მონგოლები. ალათემურმა რამდენჯერმე დაამარცხა მონგოლები და ამით ძლიერ შეასუსტა იმათი ძალა საქართველოში. მაგრამ როცა თულაქ-დემურმა ალმოსავლეთის საქართველოს დაუწყო აოხრება, მაშინ დავითს ეწყინა და ულალატა თენგუთარს და მიიღო აბაღას მხარე, შეუკრა ყოველგან გზები და ალარ შეუშვა იმერეთში იმ განზრახვით, რომ მოსპოს მონგოლების უფლება საქართველოში. აბაღას ძალიან გაუხარდა და როცა ბარახა ყაენი ქასპის ზღვის მახლობლივ დაამარცხა და დაბრუნდა, მაშინვე გამოემხედრა საქართველოსკენ თენგუთარის წინააღმდეგ. თენგუთარმა არ იცოდა, თუ დავით ნარინი აბაღას შეეწევა და ფიცხლავ შეება. ომი მოხდა შირაღლეთში. იქერლები და ქართლ-კახელები წინა-მბრძოლებობდნენ. შემდეგ გაცხარებული ომისა დავით ნარინმა და მონგოლებმა დაამარცხეს თენგუთარი და იმისი ჯარები სრულიად გაიბნივნენ. ამ შემწეობისათვის აბაღამ დავით ნარინს დიდი პატივი სცა და როგორც ამბობს „ქართ. ცხოვ.“ 409 გვ. „ყაენმა აბაღა მრავალნი ნიჭნი და ძღვენი წარაჲლინა მეფის დავითის წინაშე, და ქართლს მრავალნი, და ატენი და შემდგომნი სოფელნი მისცნა.“

ამის შემდეგ ქართლ-კახეთის მეფე დავით სოსლანი მოკვდა და დარჩა მცირე წლოვანი შვილი დიმიტრი. ამის გამო საქართველოში მეფედ დარჩა დავით ნარინი და ისრე დაიწყო მოქმედება, რომ ჩვენს მაშინდელ გალალებულ თავადებს ავიწროებდა და ცოტა ცოტად ართმევდა მამულებს. ამისათვის „ქართლის ცხოვრება“ იმას „მომხვეჭველად“ უწოდებს. დავითის ეს თვისება რაჭის ერისთავს ქახაბერს და მეორე თავადი-შვილს აღალარს არ მოსწონდათ და ამისთვის მოინდომეს ღალატობა (გვ. 409); მივიდნენ აბაღასთან და უთხრეს, რომ დავითმა რამდენჯერმე გილალატა და რატომ არ გადუხდიო. აბაღას მოეწონა იმათი რჩევა და დაპირა მისი დასჯა. ამ დროს ქახაბერმა უთხრა, რომ მომეცი ჯარი და მე დაგიჭერ დავითსო. აბაღა თანახმა გახდა და გამოგზავნა იმერეთში ნარინ-დავითის დასაჭერად. მეფემ ამ ამბისა არაფერი არ იცოდა. ერთ დღეს ის რუა წყალზე ბანაობდა და ქახაბერი ანაზდაზ თავს დაესხა. მაგრამ მარდი დავითი მოაჯდა ცხენს და ამოვარდა ჭუთაისის ციხეში კაბის ამარად.

ამის შემდეგ ქახაბერი ჭიშპობით შეურიგდა და ვერაგობით დაიპატიჟა, ამ დროს მონგოლები კიდევ მოიწვია და ისინი რაჭაში კიდევ ერთხელ თავს დაესხნენ; მაგრამ მეფე კიდეც გადარჩა. ქახაბერი მონგოლებთან გაიქცა. „ძვალად ამათ ჟამთა დამშვიდდა ქვეყანა ლიხთ-იმერი. და მოიწყო მეფემან დავით, რომელი იყო კაცი პირველ კეთილი და გონიერი, უხვი, მდაბალი და ჰურადი.“ ამ დროს ქახაბერი მართლში ეგდო და ორგულებისათვის არავინ პატივს არა სცემდა. „ამისათვის შეიწროებული ევედრა მეფესა, რათა შეიწყალოს (იხ. გვ. 413). მეფემ შეიწყნარა. მაგრამ ცოტა ხნის შემდეგ ისევ ულალატა მეფეს. მაშინ მეფემ ის დაიჭირა და ჯერ დაუწვა თვალები, მერე ერთი ხელი და ერთი ფეხი მოჰკვეთა და იმისი ორი შვილი კოსტანტინეპოლში დაექსორია.

ასრე ამოსწყვიტა ქახაბერის გვარი. მონგოლებმა დავითი ხელში რომ ვერ იგდეს, მერე მოინდომეს შერიგება. მაგრამ დავითმა პირობით იკისრა შერიგება. ამ დროს არღუნმა მოჰკლა მართლ-კახეთის მეფე დიმიტრი. დავითმა უთხრა, რომ თუ ჩემს შვილს ვახტანგ გაამეფებთ, შევრიგდებიო. ვახტანგი 1289 წელს არღუნ ყაენმა გაამეფა და მისცა ცოლად თვისი და; მაგრამ 1292 წელს მოკვდა. შვილის ნაღველმა მოხუცებული დავით-ნარინიც 1293 წელსთან გადიტანა. (ხილ. გვერ. 425).

ინგილო ჯანაშვილი

ᲞᲠᲘᲝᲠᲘᲢᲔᲢᲣᲚᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲐ ᲐᲘᲡᲙᲠ-ᲜᲔᲡᲢᲝᲠᲘᲐᲜᲔᲑᲖᲔ.

„დროების“ მკითხველებმა უნდა იცოდნენ, რომ 1870 და 71 წელში მიიღეს აი-

სორებმა მართლმადიდებლობა თფილისში და თან ჩვენ მთავრობას მიმართეს, რათა მიეცა შემწეობა და შუამდგომლობა სპარსეთის მთავრობასთან, რომ იგინი გამოეყვანათ სპარსეთის ფიცხელი და მკაცრი დევნისაგან. ორიოდე სიტყვა მსურს ვთქვა აქ ამ ხალხზედ.

ეხლანდელ დროში მთელი აისორ-ნესტორიანები ითვლებიან ოცდაათი ათას სახლობამდინა (30,000); ჰსცხოვრობენ იგინი ორთავ მხრიე ჭურთის მთისა, რომელიც განყოფს სპარსეთსა აზიის ოსმალეთისაგან. სპარსეთში, სადაცა როდისმე იყო პირველი სამყოფი ნესტორიანთა, ეხლა რვა ათასს (8,000) სახლობაზედ მეტი არ არის, რომელნიც სცხოვრებენ სხვა და სხვა სოფლებში და დაბ-ნებში გარემოს ქალაქის ურუმისა, მახლობლად ტბისა ურუმიისაე. აზიის ოსმალეთში, მეორე მხარეს ჭურთის მთისა, ხაკეზის სამფლობელოში ირიცხებიან ოცი ათას (20,000) სახლობამდინ.

აქ მახლობლად ქალაქის ჯულამერგისა, სოფელ ოდჯალუს (აისორულად უუდჩანუს) ჰსცხოვრობს მათი პატრიარხი, რომელსაც აქვს სახელი მარ-შიმუნ (სიმონ). ამათ გარდა კიდევ ითვლებიან, რომელნიც ჰსცხოვრობენ მახლობლად ქ. ქ. მუსულისა, ბაღდადისა და სხ.—ათი ათას (10,000) სახლობამდინა, და რომელთაც მიიღეს ლათიანობა XVII საუკუნეში. ესენი იწოდებიან ლათიან-ქალდეველებათ; ამათაც საკუთარი პატრიარხი ჰყავთ—მარ-უსუფი (იოსები).

სპარსეთს გარდა, როგორც ევროპის მოგზაურები ამბობენ, დაშთენილნი არიან ნესტორიანნი კიდევ სხვა და სხვა განშორებულ ნაწილებში ჩინეთისა; მაგრამ რამდენი სახლობანი და სულნი არიან, ჩვენ განსაზღვრა არ შეგვიძლიან; კიდევ არიან ნესტორიანები, რომელნიც იწოდებიან ქრისტიანებად წმ. თომასი, ინდოეთში, მალაბარის ნაპირზედ მცხოვრებნი; მაგრამ ესენი შეერივნენ იაკობითის ეკკლესიას, და შეიქნენ მწვალებელ (სუქტად) მონოფიზიტებათ.

და ესე, თუ არ მივათვლით ხალდეველ-კათოლიკებს, რომელნიც მიიქცნენ ლათიანობისადმი, როგორც ვსთქვით, XVII საუკუნეში, მაშინ ნესტორიანნი მთელს ხმელეთზედ იქმნებიან ოცდა ათ ათასამდინ (30,000) სახლობა, ესე იგი, ას ორმოცდა ათი ათას (150,000) სულამდინ, მეტი არა.

აგერ უკანასკნელნი დარჩენილნი წევრნი ეკკლესიისანი, რომლისმე დიდათ განძლიერებულნი და გამრავლებულნი.

ნესტორიანთ მწვადებლობის აღდგენა დაიწყო დასაბამ მეხუთე საუკუნესა. მიზეზი ამა ჰერესისა (წვალებისა) იყო პონსტანტინეპოლის პატრიარხი ნესტორი. ნესტორს საკუთრივ მიეწერება ამა ჰერესის დაწყობა ბისთვის, რომ მან გარდაწყვეტილობით განსაზღვრა და დასდო უსამართლო დოლმატი უპირატესად შერევისა იესო ქრისტეში ღვთაების და კაცობრიეის პირისა. მს იყო მიზეზი განყოფილებისა მოციქულთ ეკკლესიისაგან მრავალის ქრისტიანებისა და იმ საკუთარის ნესტორიანთ ეკკლესიის დაფუძნებისა, რომელიც არსებს აქამომდე. ამ გვარად ნესტორი არის ჰეშმარიტი ნათესავთ-მთავარი თვისის ჰერესისა, როგორც მაგალითებრ ლიუტერი ირიცხება ჰეშმარიტ დამაფუძნებელად პროტესტანტის ეკკლესიისა. როგორც ნესტორსა ჰყვანდა წინა-მავალნი: დიოდორე ტარსიელი, თეოდორე მოპსუელი და სხვანი მრავალნი, ეგრეთვე ლიუტერსაცა ჰყვანდნენ წინამავალნი მასწავლებელნი: ვიკლეფი, ბუსი, იერონიმე და სხვანი.

სწავლა ნესტორისა იყო განხილული წმ. პირილე ალექსანდრიელისაგან და შემდეგ შეიქნა განკიცხულ მესამე მსოფლიო კრებისაგან, რომელიც იყო მოწოდებული ეფერსოს ქალაქში 43 წელსა.

მაგრამ მსოფლიო კრების მკაცრმა აღკრძალვამ და მოციქულთა თორმეტთა შეჩვენებამ წმ. პირილესაგან, ვერ დააყენა ახალი ჰერესის გავრცელება მესოპოტამიაში, სირიაში და საზოგადოდ აღმოსაველეთში, სადაც ნესტორი იყო ნაშობი და ყველასაგან ნაცნობი; როგორც კაცი სწავლული და ფიცხელი ცხოვრებითა, მან დაიმსახურა დიდი პატივი თვის მემამულეთაგან და ამით გაამრავლა თავის სწავლის მოციქულნი.

მეხუთე საუკუნის დასასრულ მოწოდებული იყო დიდი ნესტორიანთ კრება, სადაცა დაამტკიცეს ყოველი ცდომილება ნესტორისა და ყოველი გამოცხელილება ეკკლესიური წესისა. ამ კრებაში ნესტორიანთ ეპისკოპოსი სელევკისა, სახელათ ბაბა, იყო სრულებით აღმოჩრჩეული პატრიარხად ნესტორიანთ ეკკლესიისა და იწოდა პატრიარხი სრულიად აღმოსაველეთისა. ეს წოდება ეკუთნის მხოლოდ ანტიოხიის პატრიარხსა აქამომდე. და არა ნესტორიანებსა.

ამის შემდეგ ნესტორიანობა დიდის სიჩქარით განვრცელდა სრულიად საშუალო და სამხრეთის აზიაში; დასაბამ მექვსე საუკუნეში ნესტორიანები შემოგვხდებოდნენ ინდოეთში, ჩინეთში, ბედნიერ არაბეთში და სხვა ადგილებში. ამ სწავლას თავისუფლობით უქადაგობდნენ, როგორც ჩინეთში, ისე სპარსეთში,—არა თუ მარტო ხალხსა, არამედ სახელმწიფო კარებზედაც. მემეიდე საუკუნეში, როდესაც აღმოსაველეთში მაჰმადის სწავლა იყო გაცხარებული, ნესტორიელებმა მოასწრეს დასამსახურება ახალის აღმოსაველეთის მბრძანებელისა. თვით მაჰმადი იყო მათთანა მწყალობელის თვალით, და მიანიჭა მათ შემსუბუქება და უფლება, და არც ძალას ატანდა რჯულის დატევებისას.

გარდმოცემა ნესტორიანთა გვეუბნება, რომ ის ნაწილნი თვისის სწავლისა, რომელნიც ქრისტიანობის ცნობასა და გამოხატულობას დაემსგავსებიან, მაჰმადმა გამოიკვლია ნესტორიანთ წერილთაგანო. შემდეგნი მოადგილენი მაჰმადისა და არაბეთის ხალიფნი უცქერდნენ ამ პატარა საზოგადოებას, განშორებულს მართმადიდებლობიდგან, ბედნიერის თვალით მისთვის, რომ ეს აისორები არიან ტკბილნი ენისა ხალხნი, რითაცა იყვნენ მიღებულნი ყოველს ადგილზე და ეჭირათ წარჩინებული თანამდებობანი.

(დასასრული შემდეგ №-ში)

ნარევი

ამ ჯანებში პარიჟში გამოვიდა იქაური გაზეთების კატალოგი, რომლიდამაც სჩანს, რომ 1874 წლის განმავალობაში პარიჟში სულ 754 გაზეთი გამოდიოდა. ამ რიცხვიდამ 53 გაზეთი ღვთის-მეტყველებისაა, 63 იურიდიკული საგნებისა, 10 გეოგრაფიისა და ისტორიისა, 56 საამო საკითხავი, 25 სახალხო განათლებისა და პედაგოგიური, 53 სალიტერატურო და სხ. ყოველ-დღიური საპოლიტიკო გაზეთის რიცხვი 37.

***

ერთს ფრანცუზულს გაზეთში აწერილია ეხლანდელი იაპონიის პერიოდული (დრო-გამოშვებითი) ლიტერატურის მდგომარეობა, რომლიდამაც ვტყობულობთ, რომ იაპონიაში ამ ჟამად 18 გაზეთი და ჟურნალი გამოდის და რამდენიმე იმათგანი ყოველ დღე იბეჭდება.

***

პარიჟში ყოფილა ამას წინათ მუნჯების ბანკეთი, რომელზედაც იქაური სამუნჯო შკოლების მასწავლებლები და ბევრი სხვა გარეშე პირებიც ყოფილან შეკრებილნი. სადილის დროს ერთს მუნჯს წარმოუთქვამს სიტყვა—უკაცრაევად: ხელებით უნიშნებია—და აუხსნია იქ დამსწრეებისათვის, თუ მუნჯების შკოლებს რა მნიშვნელობა აქვს და როგორ სასარგებლო არის კაცობრიობისათვის. ბოლოს ყველას გადაუწყვეტია. რომ ყოველ წელიწადს შეიყაროთო და სამუნჯო შკოლების დამაარსებელის, ლ—ეპეს დღეობა ვიდღესაც წაულოთო.

***

ერთს მოსკოვის ქუჩაზე ამას წინათ, მთელი კვირის განმავალობაში, დილიდამ საღამომდი საშინელი ხალხის გროვა და ერთი ამბავი იყო თურმე. ამის მიზეზი ის გარემოება იყო, რომ ვითომც ერთს სახლს ამ ქუჩაში მაინც სული შემოსჩეოდეს და მცხოვრებლებს მოსვენებას არ აძლევდეს. სახლის მდგმურები ლაპარაკობდნენ, რომ დალამდება თუ არა, ოთახებში ერთი ფეხების ბაკუნი, ფანჯრების მტვრევა და რახარუხი შეიქნებაო.

ამ ამბავმა ხალხი ააშფოთა და საქმე იქამდინ მივიდა, რომ პოლიციის დახმარება საჭირო შეიქნა: სახლის მდგმურები გამოიყვანეს და ორ ღამეს პოლიციის პრისტავმა გაათენა ამ სახლში. მაინც სულებმა თითქო აგრძნეს პოლიციის სუნი და ვეღარ გაბედეს გამოჩენა. მესამე ღამეს პრისტავს მოსწყინდა აქ წოლა, შინ წავიდა და თავის მაგივრად სალდათი დააყენა. მაინც-სულებმა ძვილებურად დაიწყეს შფოთვა: საიდგანღაც მოდიოდა აგურები, ფანჯრებს ხვდებოდა და ამტვრევდა.

ეხლა ამ სახლიდამ პოლიციის განკარგულებით ყველა მდგმურები გამოუყვანიათ და ცარიელი დაუტოვებიათ. მაინც-სულების წასვლას უცდიან...

***

ურალის ერთი სოფლის მცხოვრებლებს ერთი მოხუცებული ქალი კუდიანათ მოსჩვენებიათ და ვიღაცას ურჩევია იმათთვის, რომ თუ გინდათ ნამდვილად შეიტყოთ — მართლა კუდიანი თუ არა. კირგათ სცემეთ; თუ სისხლი გამოდინდა, არ ყოფილა კუდიანი და თუ არა—ყოფილაო. მცხოვრებლებს დაუჭერიათ საწყალი დედაბერი, ბევრი უცემიათ, მაგრამ სისხლი არ გამოდენია. ბოლოს მოკელას უპირებდნენ თურმე, მაგრამ ამ დროს პოლიციას მიუსწრია და როგორც იყო დაუხსნია.

განცხადებანი

КОММЕРЧЕСКОЕ СТРАХОВОЕ ОТЪ ОГНЯ ОБЩЕСТВО

თფილისის აგენტი

ცეცხლისაგან საზღვეველი კომმერციული საზოგადოებისა

ამ საზოგადოების გამგეობისაგან კავკასიის აქციათა მხრის მთავარ (ღენერალურ) აგენტად დაინიშნა.

ვაუწყებ რა ამას იმ პირთა, რომელთაც ჰსურთ თავიანთი მოძრავი და უძრავი ქონება ზემო აღნიშნულს საზღვეველის საზოგადოებაში შეიტანონ, პატივი მაქვს განვაცხადო, რომ საზღვეველად შეტანა შეიძლება: 1) აგენტსტვოს კანტორაში, სასახლის მაედანზე, ს. ი. შაბუროვის სახლებში, 2) მაედანზე, შადინოვის ჭარვასლაში და კუკიაში მიხაილოვსკის ჭუჩაზე,—ქალაქის სამკურნალოს პირდაპირ, ალიხანოვის სახლებში.

ღენერალური (მთავარი) აგენტი

ვ. ა. დუკელსკი

დაიბეჭდა და გამოვიდა მოძრავი ასოები. სრული ანბანი, ზოგი ასოები განმეორებით ერთს ფურცელზედ არის დაბეჭდილი. ყიდვა შეიძლება თფილისში: „დროების“ კანტორაში, ივანოვის ბიბლიოთეკაში, ექვთიმე ხელაძის სტამბაში, ვართანოვის მაღაზიაში. ჭუთაისს, ლორთქიფანიძის ბიბლიოთეკაში, ოზურგეთში: კაკაბა ბოგვაძის დუქანში. სხვა ქალაქებიდამ უნდა დაიბარონ შემდეგი ადრესით: Въ контору редакціи газеты „Дроэба.“

ფასი ერთი შაური.

დიდს ასოებზედ ყმაწვილი უფრო ადვილად გაარკვევს ასოების გამოხატულებას, დიდ ასოებზედ გავარჯიშებული თვალი უბრალო შრიფტით ნაბეჭდს უფრო ადვილათ წაიკითხავს, რასაკვირველია: ამის გამო ჩვენის აზრით პირველათ ეს ანბანი უნდა მოიხმაროს შკოლაში, ვიდრე სხვა. ეხლა ყველამ უნდა იცოდეს, რომ დაწყებითი წერა-კითხვის სწავლა პირველათ ხმით სიტყვების ასოებათ დაყოფით და ასოებითგან სიტყვების შედგენით იწყება. ეს მეტოდა საუკეთესოთ მიაჩნიათ ყველა შკოლ ში; შემდგომ კითხვის სწავლა წყვიტებენ ყმაწვილს; მაშინ დიდ სიებიან ანბანზედ, მოძრავ ასოებზედ, უნდა აჩვევდეს თვალს ყმაწვილი და როცა სხვა და სხვა მარცვლოვან სიტყვების წაკითხვა შეეძლება, ოსტატს მეტი აღარაფერი ურჩევა, გამოარჩევს პატარა სტატიებს ზოგებაშვილის ანბანში და წაიკითხავს.

ამასთანავე უნდა დაუმატოთ, რომ წიგნიც კარგია, მოძრავი ასოებიც უცხოა, მაგრამ ყველაფერს ოსტატურათ მოხმარა სჭირიან. დღეში ორი, სამი, ბევრი-ბევრი ხუთი ასო, რომ ასწავლოთ საკმარია. ბევრი ასოებით ყმაწვილს თვალი არ უნდა აურიოთ.

მოთმინებით ცოლს და შორს გზაზედ მიმავალი უფრო ადრე მიაღწევს მიზანს, ვიდრე გადაეჯაულს და ჯსწორმასწორზედ.

სამი თვის ანგარიში თიოლეთის გამსქსხებელ შემნახველის ამხანაგობისა

1-ი სექტემბრიდამ 1-ს დეკემბრამდე 1874 წლისა

ამხანაგებთა ირიცხებიან 182 პირნი.

1, შემოსავალი:

ა., ამხანაგობისაგან არის შემოტანილი წილის ფული . . . 2581 მ.—80 კ.
ბ., სარგებელი აღებული გასესხებული ფულისაგან . . . . 162 მ.— „
გ., სხვა . . . . . 1150 მ.— „
სულ . . . 3893 მან. 80 კაპ.

2, გასავალი

ა., გასესხებული. . . . 2700 მ.— „
ბ., დახარჯული გამგეობის გამართვაზედ . . . . . 196 მ.— 80 კ.
სულ გასული. . 2896 მ. 80 კ.

3, კასსა

ბ., შეტანილი არის თბილისის სავაჭრო ბანკში სარგებელზედ 27 ნოემბრიდამ ამა წლისა . . . . . 800 მ. — „
ბ., ნაღდი ფული არის კასსაში 397 მ.— „
სულ . . . . 1197 მან. — „

გამგეგებელნი . . . ვ. დადაევი. პ. ბაქრაძე. თ. ლ. ჯანდიერი.

ბიბლიოგრაფიული ცნობა.

დაიბეჭდა და მოკლე დროში გამოვა გასასყიდათ „საყმაწვილო კრება“ ანუ პირველ-დაწყებითი მოთხრობანი ბუნების მეცნიერებიდგან, პირველი ნაწილი, შედგენილი ი. ბოგებაშვილისაგან.

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 13 Декабря 1874 г. *Типографія Меликова и К°.* გამომცემელნი ს. მელიქიშვილი და ს. მესხი. რედაქტორი ს. მესხი.